

Däremot visade 1985 års omförhandling på komplikationerna med att ha medlemskollektivet fördelat på två skilda avtalsområden och att förhandla i två skilda karteller. Även om slutligen utfallet blev desamma för båda medlemsgrupperna, skulle resultatet förmodligen ha blivit bättre och kommit snabbare, om KTK och TCO-S fört en gemensam kamp, som ökat den fackliga styrkan.

Detsamma kan säkert påstås, på samma sätt som i 1980 års konflikt, om de fyra stora organisationerna på offentliga sektorn gjort gemensam sak.

Men 1985 var det inte längre borgerlig regering och valrörelsen låg endast några månader fram i tiden. Detta påverkade säkerligen LO-förbunden SF och SKAF i deras beslut att inte driva frågan vidare.

Den offentliga arbetsgiversidan analyserade noggrant de negativa effekterna av användningen av lockoutvapnet. Slutsatserna blev att lockout närmast blev ett vapen riktat mot dem själva. Allmänhetens förståelse för att politikerna själva stängde viktiga samhällsfunktioner, vilka de valts till att sköta och ta ut skatter av medborgarna för att betala, var låg. Erfarenheterna från konflikten visade att risken för att lockout stärkte opinionen för löntagarnas kamp var högst reell.

1985 blev början till slutet på den offentliga arbetsgivarens användning av lockoutvapnet.

1986 års konflikt

HUVUDFRÅGORNA I 1986 års förhandlingar var hur reallöneskydd skulle säkras och följsamheten med den privata sektorn garanteras.

I finansplanen för 1986 uttryckte regeringen krav på en treårig avtalsperiod utan klausuler. Den enda garanti som lämnades i finansplanen var finansministerns uttalande att regeringen avsåg att ingripa om avtalen gav högre utfall än regeringen fann lämpligt. I finansplanen beskrevs kraven på löneföljsamhet som "konservatism".

Målet var att öka export och investeringar samt att nedbringa inflationen. Metoden var bland annat att dra ner på konsumtionen och spara in på de offentliganställdas löner.

SFL slog, i sitt beredningsarbete inför avtalsrörelsen, fast att löneramarna måste vara desamma för offentliganställda och de pri-

Erfarenheterna under 1980-talet var att inflationen ofta översteg de ramvärden som framförhandlats för det kommande året. Försök att via mer eller mindre fantasifulla garantiklausuler ge kompensation för inflationsutvecklingen gav heller inte ett utfall som täckte upp reallöneskyddet. Ofta vägrade dessutom arbetsgivaren att uppfylla de krav på kompensation som enligt de fackliga organisationerna ansågs självklar i klausulerna. Besvikelsen på träffade avtal var stor och förväntningarna böga inför starten av 1986 års förhandlingar. Så uttalade 1:e ombudsmannen i KTK Benne Lantz vid en presskonferens: "De offentliga facken kommer i 1986 års förhandlingar att visa en tuffare attityd än tidigare. Det är slut på tilltron till regeringens utfästelser."



vatanställda, inklusive den löneglidning som erfarenhetsmässigt ägde rum på privata sektorn; en löneökning, utanför ramarna i de centrala avtalen, som ofta innebar lika högt värde som i de centrala uppgörelserna.

Lönerna måste dessutom skyddas mot urholkning genom prisökningar.

Vidare uttalade SFL ett bestämt nej till inkomstpolitik och ingrepp i avtalsrörelsen från regeringens sida.

Dessa ståndpunkter kom också att bli vägledande för såväl TCO-S som KTK i de fortsatta diskussionerna inför förhandlingarna.

Bedömningarna var att den typ av klausuler som funnits tidigare skulle bli svåra att få med i det kommande avtalet. Därför var det nödvändigt med en kort avtalsperiod på högst ett år. Detta för att i den påföljande avtalsrörelsen ha möjlighet att driva kompensationskrav, om reallöneskyddet och följsamheten inte klarats i avtalet. Vidare blev strategin att avvakta så länge som möjligt med att lägga fast ramvärden, för att ha så god bild som möjligt av resultaten på den privata sektorn.

Benne Lantz, 1:e ombudsman i KTK, uttalade sig i en intervju i Fackläaren: "De offentliga facken kommer i 1986 års förhandlingar att visa en tuffare attityd än tidigare. Det är slut på tilltron till regeringens utfästelser."

Uppgörelsen på den privata sektorn blev klar i början av april.

SAV överlämnade den 15 april sitt första bud som helt i finansplanens anda förutsatte ett 0-avtal för 1986 och för 1987 samma



Förbundsordföranden Christer Romilson i diskussion med ordföranden i YL Bertil Pettersson.

Yrkeslärarna var mycket missnöjda med sin löneutveckling. Deras tidigare kolleger inom industrin hade under 70-talet och början av 80-talet inte endast gått ikapp utan även förbi yrkeslärarnas löner till följd av den offentliga sektorns löneeftersläpning. Båda var överens om att den ekonomiska krisen i Sverige borde mötas offensivt och att satsning på kvalificerad yrkesutbildning borde göras.

utfall som i det centrala avtalet mellan Svenska Arbetsgivareförbundet, SAF, och LO respektive Privattjänstemannakartellen, PTK. Motivet för 0 procent 1986 grundades på att de offentligtanställda inte fått ut sina löneökningar från 1 januari 1985 utan senare under året, i vissa fall först i januari 1986. SAV betraktade dessa löneökningar som ett förskott på 1986 års ram, ett så kallat överhång från 1985, som skulle dras av 1986, och som enligt SAV motsvarade utfallet för privata sektorn för avtalsåret 1986.

Ett resonemang som helt underkändes av organisationerna, som ansåg att medlemmarna därmed skulle få betala två gånger för samma lönehöjning.

Samtliga arbetstagarorganisationer sade bestämt nej till budet och SACO/SR-K strandade förhandlingarna, och varslade om

konflikt för bland annat läkarna. En konflikt som senare också utlöstes.

Svaret från den samordnade arbetsgiversidan blev ett varsel om lockout från SAV mot en stor del av SACO/SR:s lärare, trots att de omfattades av det statliga avtalet. Ett varsel, som senare efter hård kritik drogs tillbaka efter att SACO/SR stämt SAV till Arbetsdomstolen för att få prövat lagligheten i åtgärden. Ytterligare ett bevis på att lockoutvapnets effekter mest kom att drabba arbetsgiversidan.

SAV strandade förhandlingarna den 16 maj och begärde medling vilket arbetstagarorganisationerna motsatte sig och begärde att förhandlingarna skulle fortsätta direkt mellan parterna. Staten utsåg ändå en medlingskommission. Under protest deltog organisationerna i medlingsarbetet, som dock stördes av den pågående läkarstrejken och förhandlingen fördes inte framåt. Medlarna föreslog därför att förhandlingarna skulle ajourneras till efter semestern.

I det läget avbröt också SACO/SR-K den pågående strejken, för att eventuellt återuppta den efter semesterperioden. Dock hade SACO/SR-K hunnit vidga strejken till att även omfatta LR:s vårdlärare, som därmed kom att strejka under en del av sina ferier. En något unik åtgärd.

När medlingskommissionen i mitten av september lade sitt slutbud innebärande ett tvåårsavtal på 9 procent svarade dock SACO/SR-K och SACO/SR-S ja.

Övriga organisationer svarade nej med hänvisning till att några förändringar borde göras i förslaget, ett så kallat mjukt nej.

I det läget inträffade det helt unika att arbetsgivarna svarade medlarna med ett kraftigt nej, och dessutom med offentligt starkt stöd från finansminister Kjell-Olof Feldt vid en hastigt inkallad presskonferens.

Arbetsgivarnas och finansministerns budskap var tydligt. Den privata sektorn ska prioriteras. De offentliganställdas lägre löneökningar ska skapa balans i den offentliga ekonomin och bidra till lägre inflation.

I det läget strandade medlingskommissionen sitt eget medlingsarbete.

Förhandlingsläget förde samman de fyra organisationerna inom

TCO och LO. Ett gemensamt arbete med konfliktplanering inleddes som en beredskap inför fortsättningen.

För SFL:s del innebar varselutformningen att cirka 3 000 medlemmar kom att omfattas. Det gällde samtliga medlemmar på det kommunala området i Lund, Jönköping och Uppsala samt samtliga vårdlärare i Malmöhus, Jönköpings och Uppsala län.

Dessa medlemmar ingick i KTK:s varsel som lades för att kunna utlösas den 30 september.

Varslet var utformat efter ett antal principer:

Det var kraftigt för att ge effekt.

Det skulle märkas att de offentliganställda gör nytta och att deras tjänster saknas när de går i strejk.

Strejkerna skulle inte kunna bedömas som samhällsfarliga.

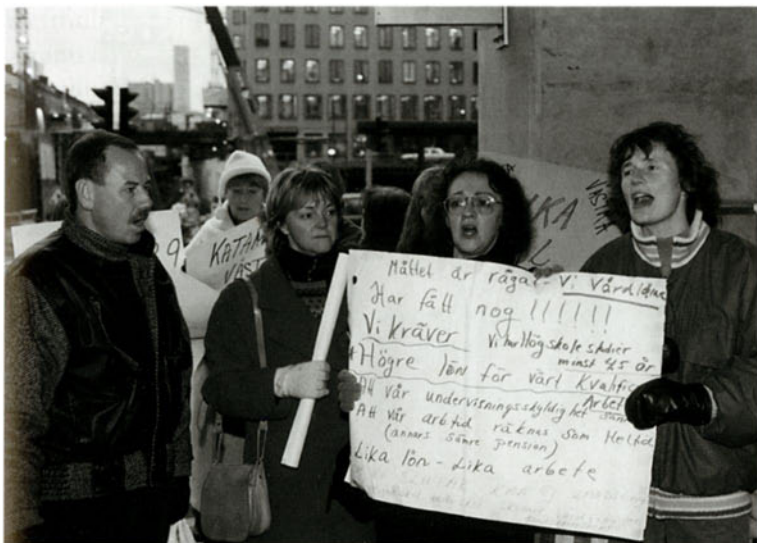
Exportindustrin skulle inte drabbas särskilt hårt.

På nytt sattes SFL på strejkfot. Omfattande informationsinsatser planerades och genomfördes. Ett stort antal medlemsmöten organiserades över hela landet. I de varslade kommunerna och landstingen gjordes stora insatser av de lokala strejkledarna för att informera och bygga upp strejkberedskapen hos medlemmarna. Fackläraren gav ut en extra utgåva 1986, nummer 16,5, med information om strejkmålen och praktiska anvisningar till medlemmarna inför strejken.

Erfarenheterna från föregående års strejk gjorde att förbundets konfliktarbete fungerade väl. Till detta bidrog det mycket starka stödet för strejken från hela förbundets medlemskår. Irritationen mot såväl regeringen som de offentliga arbetsgivarna var högst påtaglig, och omvittnades på alla de medlemsmöten som genomfördes under varselperioden.

Konflikterna bröt ut den 30 september. Trots många inviter att få igång förhandlingarna från arbetstagarorganisationernas sida var arbetsgivarna inte villiga att diskutera och försöka hitta kompromisser. Läget var låst.

För att bryta läget och få igång förhandlingar förklarade sig or-



Demonstrationer var en vanlig arbetsmetod på 1980-talet. Här demonstrerande SFL-medlemmar utanför Kommunförbundets bus på Hornsgatan i Stockholm.

organisationerna villiga att tillfälligt frysa pågående strejker. Samtidigt, för att sätta ytterligare eftertryck på kraven att få till stånd ett avtal, utfärdades nya omfattande varsel, som tillsammans med återupptagande av de frysta strejkerna skulle påbörjas tidigast den 28 oktober.

För SFL:s del innebar de utökade varslen att samtliga barnomsorgsinspektörer och -assistenter i hela landet omfattades. Därtill varslades om strejk för förskollärare och fritidspedagoger i två av Stockholms socialdistrikt, samt föreståndare, förskollärare och fritidspedagoger i Eskilstuna, Fagersta, Borlänge, Sundsvall och Skellefteå. I dessa kommuner var också 4 000 lärare och skolledare i ungdomsskolan inbegripna i varslet. I övriga KTK- och TCO-S-förbund ingick också ett stort antal medlemsgrupper, vilket skulle ha inneburit stora verkningar när varslet löstes ut. På TCO-S-området skulle till exempel två kärnkraftverk ha fått stängas ner.

Arbetsgivarviden som lärt av 1985 års konflikt lade inga varsel om lockout.

Med dessa förutsättningar startade förhandlingar och ett avtal kunde träffas den 30 oktober, en månad efter att de första strejkerna brutit ut. Avtalet innebar en nivå på 8,7 procent, det vill säga 0,3 procent lägre än det medlarbud, som arbetsgivaren tidigare

"Mannen som stänger dagis". Ur Expressen 24 oktober 1986.

8

STOR-KONFLIKTEN



Christer Romilsson, facklärarbas, stänger dagis. Men inte det där hans egen son går. — Det finns risk för upptrappning, säger han. Och då kanske hans familj också drabbas. Foto: PER KAGRELL

Mannen som stänger dagis

Av AXEL ARNÖ
Här är mannen
som får Sveriges
småbarnsföräldrar
att gråta.

Facklärarbasen
Christer Romilsson,
41, stänger dagis.

Dock inte alla.
Hans egen tre-
åring går dit som
vanligt.

Christer Romilsson bor
i Skärholmen. Där är det
inte dastestrik. Så se-

**— fast inte där
hans egen son går**

terpartiet SKP. Men det
vill han inte höra talas
om.

— En ljuvlig koppling.
Vi är fullständigt eniga
inom KTK. Våra krav är
medlemmarnas krav.

När som helst

• Förskollekrarna strejkar
Bör andra gången. Små-
barnsföräldrar tvingas ta

att sörja oss. Det hand-
lar om kvalitet på dag-
hemmen.

• Men ska de behöva för-
lora tusentals kronor?
— De måste drabbas.

• Är det vettigt?
— Det är beklagligt.

Men å andra sidan visar
det vilken betydelse vi
har. Det är inte bara den
privata sektorn som ska-

• Arbetsgivaren påstår att
ni redan har fått lika
mycket som den privata
sektorn.

En bluff

— Det är lögn! San-
ningen är att vi har fått
åtta procent mindre än
de privatanställda på fy-
ra år. Arbetsgivarna har
inte räknat med deras lö-
neglidning. Deras statis-
tik är bluff.

• Nu har arbetsgivaren
fått klartecken från rege-
ringen att höja budet
med 25 kronor i måna-
den. Kan det stanna

kraftfullt avvisat. Någon automatiskt verkande löneutvecklingsgaranti fanns inte i avtalet. Däremot en, om än svag, förhandlingsklausul vars materiella värde var osäkert, men ändå ett uttryck för att arbetsgivaren tvingats att erkänna principen om följsamhet med den privata sektorn.

För SFL:s del var dock avtalet en viss framgång. I det slutliga avtalet omfördelades pengar från framför allt högre avlönade specialister och chefer till mellanlönesciktet. Detta innebar att det kom SFL-grupperna till del i ökad utsträckning. Yrkeslärarna var en grupp inom SFL, som av marknadsskäl gynnades genom lönegradsuppflyttningar. På det området märktes kanske allra tydligast den förskjutning i relativt löneläge som ägt rum under 1980-talet mellan industriarbetarna och lärarna.

Det förbund som var minst nöjt inom KTK var sjuksköterskornas organisation SHSTF. Förbundet hade gått ut med ett krav på 30 procents löneökning; ett krav som i organisationen kändes berättigat, men orealistiskt att genomföra inom en avtalsrörelse. Arbetsgivaren var beredd att göra särskilda satsningar på SHSTF, men avsåg att finansiera satsningen genom att låta övriga KTK-förbund få ett motsvarande mindre utfall. Övriga förbund var beredda att stötta satsningen men inte finansieringsmodellen. Detta kom massmedialt att framställas som en splittring i KTK. Detta var inte med verkligheten överensstämmande. Konflikten stod mellan SHSTF tillsammans med övriga KTK-förbund och arbetsgivaren, Landstingsförbundet. Genom att erbjuda en stor löneökning skapades stora förväntningar hos SHSTF:s medlemmar. När dessa förväntningar inte kunde infrias till följd av att arbetsgivaren inte var beredd att betala de gjorda utfästelserna, skapades ett stort missnöje hos medlemmarna. Denna fråga kom att ytterligare försvåra det slutliga avtalstecknandet i 1986 års förhandlingar.

1986 KAN SÄGAS utgöra slutet på stora samordnade arbetsmarknadskonflikter på de offentliganställda tjänstemännens avtalsområden för lång tid framåt.

Arbetsgivarens nya strategi, att inte tillgripa lockoutvapnet, bidrog säkert till detta. Senare genomförda konflikter på speciella områden, till exempel sjukvårdssektorn, har visat att långdragna strejker, som inte möts med lockout, tenderar att ge en negativ opi-

Några slutsatser av konflikten 1986

torn. Dessutom, i avseende på 1985 års konflikt, att hävda ingångna avtal, i det fallet det materiella utfallet av följsamhetsklausulen i 1985 års avtal.

Även om resultaten inte fullt ut blev de önskvärda för SFL:s medlemsgrupper, kan ändå konstateras att konflikterna fyllde sin funktion för att upprätthålla principerna om följsamhet och att demonstrera den fackliga styrkan. SFL-medlemmarnas totala uppslutning bakom konfliktåtgärderna, och det engagerade arbetet som utfördes i den lokala konfliktorganisationen, visade den kraft som förbundet besatt, och stärkte också samhörigheten inom förbundet.

Utvärderingarna av konfliktresultaten startade dock en diskussion om framtida förhandlingsstrategier, inte minst konfliktvapnets användning.

Diskussionerna ledde till slutsatser om att konflikternas styrka var störst innan de utlösts. Arbetsgivaren påverkades mer av vetenskapen om organisationens konfliktstyrka än av den utlösta konflikten.

Detta ökade viljan att försöka förhandla och sluta avtal direkt mellan parterna. Detta även för att bättre kunna hantera frågor inom olika specialbestämmelser för SFL:s medlemmar; frågor som var av stor betydelse för medlemmarna men som inte fick en bra behandling i de flesta fall när medling och konflikter styrde förhandlingsprocessen från specifika förbundsfrågor till de mer generella frågorna om reallöneskydd och olika typer av klausuler.

Det absolut bästa avtalet ur materiell synpunkt under perioden för SFL:s och SL:s del, 1989 års avtal, slöts också direkt mellan de två lärarförbunden och TCO-S, med motparterna SAV och Kommun- och Landstingsförbunden. Detta skedde i uttalat samförstånd inför förhandlingarna om gemensamma intressen och därmed utan vare sig medling eller varsel om konflikt.

Steg mot ett mer decentraliserat förhandlingssystem

I SÅVÄL DE STATLIGA som kommunala lönesystemen var det tjänsterna och inte individerna som lönesattes under 1970-talet och större delen av 1980-talet.

I båda fallen placerades lärartjänster och skolledarbefattningar i olika lönegrader, allt efter utbildning, stadium och skolformer.

För respektive befattning gällde sedan en löneutveckling över



tid genom uppflyttningar i löneklasser, i vissa fall också över tid en förflyttning i lönegradshänseende.

De centralt fastställda systemen gav alltså bestämda regler för löneutvecklingen, från dagen för den första anställningen till pensionen.

Vid förhandlingar om uppvärdering av olika lärargrupper var det respektive tjänst som var föremål för eventuell ändrad värdering. Den enskilda individens sätt att utföra arbetet hade därvid ingen betydelse.

Det uppfattades som en fördel av medlemmarna att lönesättningen för respektive lärargrupp var oberoende av var i landet man arbetade, och även oberoende av lokala förhandlingar och bedömningar av hur arbetet utfördes.

Nackdelar med systemet var att det inte gav något utrymme för löneglidning. Följsamheten med den privata sektorn måste därför lösas i de centrala förhandlingarna, därav betydelsen av följsamhetsklausuler. Det gav heller inte utrymme för individen att själv, genom eget ökat ansvarstagande eller satsningar på den egna utvecklingen, kunna höja sin lön utöver den centralt fastställda.

SFL:s medlemmar, och kan nog sägas lärarkåren i stort, var tillfreds med det rådande systemet. Några krav på förändringar av detsamma kom inte upp i organisationen genom kongressmotioner eller på annat sätt.

Lärarförbunden var de sista på barrikaderna för att försvara den centrala lönesättningen. Övriga tjänstemannaförbund på den offentliga sektorn genomförde successivt den decentraliserade och individuella lönesättningen och utvecklade de tidigare centrala löneplanerna. När sedan också Kommunalarbetsförbundet överraskande gick över till lokalt förhandlade löner blev situationen obärlig. Tarifflönerna utvecklades. SFL lyckades dock i 1988 års avtal skapa ett eget lönesystem såtillvida att den för övriga förbund avsatta potten för lokalt förhandlande för SFL:s grupper skulle fördelas gruppvis centralt.

En nöjd förbundsordförande Christer Romilsson konstaterade att SFL inte bara försvarat sin ståndpunkt om central fördelning av löneutrymmet utan även flyttat fram positionerna då med detta avtal även föreståndare och vårdlärare nu omfattades av den centrala fördelningen.